

«РУСИНСЬКЕ ПИТАННЯ» У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Мишчак Іван Миколайович,

доктор історичних наук, старший науковий співробітник

У статті розглядається правомірність звинувачень окремих русинських організацій на адресу української влади в порушенні їхніх прав і міжнародних зобов'язань України. Проаналізовано нормативно-правові акти України щодо гарантій прав національних меншин та окремих громадян у частині задоволення їхніх національно-культурних потреб. Доведено, що Конституція та інші законодавчі акти України забороняють будь-яку дискримінацію за національною ознакою та гарантують усім громадянам рівні права, у тому числі й для задоволення своїх національних та культурних потреб. Встановлено, що русинська мова не була включена до переліку мов, на які поширюються положення Європейської хартії регіональних мов або мов меншин під час її ратифікації Україною, тож, відповідно, міжнародних зобов'язань щодо русинів після її ратифікації не виникло. Хоча, водночас, визнала окремішність русинів законом «Про засади державної мовної політики». Обґрунтовано висновок про те, що апелюючи про необхідність ухвалення на рівні держави окремого нормативного акта щодо русинів, активісти русинського руху фактично вимагають надання їм певних привілеїв, що суперечить як міжнародному праву, так і ст. 24 Конституції України та іншим законодавчим актам нашої держави. Загалом звинувачення на адресу держави щодо порушення прав русинів не відповідають дійсності.

Ключові слова: Україна, русинське питання, права людини.

Myshchak Ivan

«RUTHENIAN'S QUESTION» IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS OBSERVANCE IN UKRAINE

The article is devoted to consider accusations of certain Ruthenian's organizations in violation of their rights and international obligations of Ukraine to the Ukrainian authorities. It was set a goal to find out legality/illegality of such accusations. The legal acts of Ukraine on guarantees of minority and individual citizens' rights in the part of satisfaction of their national and cultural needs were analyzed. It is proved that the Constitution and other legislative acts of Ukraine prohibit any discrimination on the national basis and guarantee for all citizens equal rights, including national and cultural rights. Found that during the ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages by Ukraine, Ruthenian's language was not included to the list of languages on which the provisions of the Charter extend. So there were no relevant international obligations arose after these ratification. At the same time Ukraine recognized the Ruthenian's separateness by the law «On principles of state language policy».

It was grounded conclusion, that appealing about the need for adoption of a specific regulation on the national level regarding Ruthenian, the Ruthenian movement activists actually require to giving them certain privileges, which is contrary to both international law and art. 24 of the Constitution of Ukraine, as well as to other legislative acts of our country. In general accusations in violation the Ruthenian's rights to the state address are untrue.

Keywords: Ukraine, Ruthenian's question, human rights.

«Русинське питання» в Україні впродовж останніх понад 20 років є предметом обговорення як науковців, так і представників політичних сил. Інтерес до нього «підігривають» активісти різноманітних русинських організацій, які час від часу проводять зібрання та з'їзди і виступають із критичними заявами на адресу української влади. Подібні заяви є доволі різкими та неодноразово привертали увагу правоохоронних органів як такі, що порушують українське законодавство та загрожують національній безпеці держави. Однак тривалий час влада на подібні закиди практично не реагувала.

Ситуація змінилася лише після проголошення 25 жовтня 2008 р. в м. Мукачево на так званому II Європейському конгресі підкарпатських русинів Акта проголошення відновлення русинської державності й утворення державної виконавчої влади, звинувачення на адресу української влади в «етнознищенні й дискримінації, що мають ознаки геноциду русинського народу» та вимоги до Закарпатської обласної ради до 1 грудня проголосити автономію Підкарпатської Русі. Як наслідок, проти одного з ініціаторів – голови Сойму підкарпатських русинів Д. Сидора – було порушено кримінальну справу. Після тривалого процесу в 2012 р. його було визнано винним у посяганні на територіальну цілісність України й засуджено до трьох років позбавлення волі із призначенням випробувального терміну на два роки [1]. Однак, зважаючи на висунуті Д. Сидору звинувачення, такий вирок можна вважати доволі ліберальним покаранням. Тож влада й надалі демонструє досить лояльне ставлення до радикально налаштованих представників русинського руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. «Русинське питання» привертало увагу українських науковців уже в перші роки після здобуття Україною незалежності та організації на її території перших офіційних русинських організацій. Цю проблему активно досліджують І. Кресіна, І. Мигович, М. Панчук, С. Федина та ін. Однак предметом дослідження стало переважно так зване «політичне русинство», тобто доцільність/недоцільність визнання русинів як окремої нації. Натомість правові аспекти проблеми, особливо в контексті дотримання прав людини, так і не знайшли належного висвітлення.

Метою статті є аналіз чинного законодавства України у контексті розгляду звинувачень

окремих русинських організацій на адресу української влади в порушенні їхніх прав і міжнародних зобов'язань України та з'ясування правомірності/неправомірності подібних звинувачень.

Питання щодо того, ким є русини – національною меншиною (як називають себе представники окремих русинських організацій), субетносом чи етнографічною групою – є доволі дискусійним. Проте більшість науковців все ж схильна вважати русинів субетносом. Проблема полягає і в тому, що термін «русин» використовується в Україні упродовж багатьох століть і самоідентифікується жителями багатьох областей України. Особливо масово він вживався для самоідентифікації жителями Галичини, навіть у ХХ ст. Як відомо, Іван Франко неодноразово наголошував саме на своєму русинському походженні. При цьому упродовж останніх 20–30 років багато галичан відмовилися від самоідентифікації «русин» саме через небажання підтримувати, на їхнє переконання, сепаратистські рухи «підкарпатських русинів».

Власне, на території Закарпатської області, населення якої активісти русинського руху одноставно записують до русинів, багато хто відмовляється від такої самоідентифікації або вживає її, але при цьому чітко ідентифікує себе українцем, а не представником національної меншини. Певною мірою підтвердженням цьому слугують дані Всеукраїнського перепису 2001 р., відповідно до якого загальна чисельність населення Закарпатської області становила 1258,3 тис. осіб, із них русинами визнали себе 10 183 мешканців області (0,8 % від населення області) [2].

Варто звернути увагу й на те, що 9 жовтня 2015 р. Ю. Продан зареєстрував електронну петицію № 22/013464-еп на офіційному інтернет-представництві Президента України та від імені Закарпатського обласного науково-культурологічного товариства ім. О. Духновича звернувся «за практичною допомогою з визнання державою Україна національності русин», наголосивши при цьому, що «неодноразові звернення в ряд державних органів щодо визнання національності русин не дали позитивного результату, а ось уже понад 20 років центральні органи влади України продовжують ігнорувати права русинів». Однак ця петиція набрала лише 104 підписи із 25 000 необхідних, що також є опосередкованим свідченням незначної підтримки подібних ініціатив серед населення [3].

Незважаючи на це, ще 7 березня 2007 р. Закарпатська обласна рада прийняла рішення про внесення до переліку національностей області національності русин. (Відповідне звернення облради до Верховної Ради України не було задоволене.) Нині на території Закарпаття діють численні русинські організації, функціонують недільні школи, русинською мовою видаються газети та книги тощо. При цьому активісти русинського руху цілеспрямовано продовжують лінію щодо необхідності визнання їх на державному рівні як національної меншини.

Водночас численні заклики русинських активістів про невизнання їх державою як національної меншини та, головне, про порушення їхніх прав і невиконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань потребують аналізу національного законодавства з точки зору дотримання прав громадян та національних меншин.

Україна ще в період суверенізації проголосила курс на побудову правової держави та пріоритет прав людини. Українці, які багато років боролися за власні національні та культурні права, чітко заявили про визнання таких прав за іншими національностями. Так, у ст. 1 Декларації прав національностей України від 1 листопада 1991 р. [4] було заборонено дискримінацію за національною ознакою, а всім народам, національним групам, громадянам, які проживають на території України, гарантовано рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права, зокрема, право обиратися до органів державної влади, займати будь-які посади в органах управління, на підприємствах, в установах та організаціях. Крім того, згідно зі ст. 6 Декларації, Українська держава гарантувала всім національностям право створювати свої культурні центри, товариства, земляцтва й об'єднання, що, у свою чергу, можуть здійснювати діяльність, спрямовану на розвиток національної культури, проводити в установленому законом порядку масові заходи, сприяти створенню національних газет, журналів, видавництва, музеїв, художніх колективів, театрів, кіностудій.

Законодавство України з перших років незалежності також базувалося на пріоритетах захисту прав і свобод людини, у тому числі й національних меншин. Ці пріоритети та гарантії втілені в нормах Основного Закону держави від 28.06.1996 р. Згідно з частиною другою ст. 3 Конституції України [5] «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком

держави». У свою чергу, ст. 11 гарантує сприяння держави в консолідації та розвитку української нації, ...а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. При цьому у ст. 24 чітко наголошено на тому, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Відповідні положення розвинені й у спеціальних законах, зокрема й ухвалених ще до прийняття Конституції України. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про національні меншини» від 25.06.1992 р. [6], держава гарантує своїм громадянам незалежно від їх національного походження рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення, а також захист на рівних підставах. Загалом гарантії прав людини і національних меншин у Законі України «Про національні меншини» цілком відповідають тим стандартам, які встановлені міжнародним законодавством та запроваджені в провідних демократичних державах. Так, відповідно до ст. 11 Закону громадяни України мають право вільно обирати та відновлювати національність, а примушення громадян у будь-якій формі до відмови від своєї національності не допускається. Слід відзначити також те, що в українському законодавстві жоден документ не вимагає зазначення національної приналежності. Зараховувати себе до тієї чи іншої нації – це вільний вибір і право громадянина. При цьому згідно зі ст. 6 Закону держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Характерним є те, що в Законі України «Про національні меншини» переліку національних меншин в Україні не наведено. Водночас ст. 3

чітко визначено, що *до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю* (виділено мною. — І. М.), виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. Отже, в Україні, відповідно до норм законодавства, не може бути подвійної самоідентифікації: «українець» та «представник національної меншини». Натомість варто відзначити, що більшість русинів в Україні самоідентифікується як українець, тобто не вважає себе представником національної меншини, чого добиваються окремі активісти русинського руху.

На окрему увагу заслуговують звинувачення активістів русинського руху в порушенні Україною міжнародних зобов'язань, взятих нею під час ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин від 05.11.1992 р. [7]. Відповідно до пункту 2 статті 2 Хартії, держава, що приєдналася до неї, зобов'язується застосовувати якнайменш тридцять п'ять пунктів або підпунктів з тих положень, що наведені у частині III Хартії, *стосовно кожної мови, визначеної під час ратифікації* (виділено мною. — І. М.). Європейську хартію регіональних мов або мов меншин було ратифіковано Законом України № 802-IV від 15.05.2003 р. і згідно з його ст. 2 положення Хартії застосовуються до мов таких національних меншин України: білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, кримськотатарської, молдавської, німецької, польської, російської, румунської, словацької та угорської [8]. Отже, ратифікуючи Європейську хартію регіональних мов або мов меншин, Україна не взяла на себе жодних зобов'язань щодо русинської мови.

Визнання русинської мови в Україні на державному рівні відбулося відповідно до Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р. [9]. Власне, новий мовний закон у черговий раз підтвердив та гарантував права людини в Україні, зокрема щодо вживання й застосування мов. Так, згідно зі ст. 3 Закону, кожен має право вільно визначати мову, яку вважає рідною, і вибирати мову спілкування, а також визнавати себе двомовним чи багатомовним і змінювати свої мовні уподобання. При цьому кожен, незалежно від етнічного походження, національно-культурної самоідентифікації, місця проживання, релігійних переконань, має право вільно користуватися у суспільному та приватному житті будь-якою мовою, вивчати і підтримувати будь-яку мову.

Прикметним є те, що частиною другою ст. 7 Закону України «Про засади державної мовної політики» перелік регіональних мов або мов меншин, до яких застосовуються заходи у контексті Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, було розширено. До таких мов віднесені: російська, білоруська, болгарська, вірменська, гагаузька, ідиш, кримськотатарська, молдавська, німецька, новогрецька, польська, ромська, румунська, словацька, угорська, русинська, караїмська, кримчацька. Отже, незважаючи на законодавчу колізію, створену шляхом розширення переліку мов, на які поширюються положення Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, русинська мова була визнана на законодавчому рівні і їй гарантовані рівні права з іншими регіональними мовами або мовами меншин.

Водночас у частині третій ст. 7 Закону України «Про засади державної мовної політики» міститься застереження про те, що до кожної мови, визначеної у частині другій цієї статті, застосовуються заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин, що передбачені у цьому законі, за умови, якщо кількість осіб — носіїв регіональної мови, які проживають на території, де ця мова поширена, становить 10 % і більше чисельності її населення. При цьому чисельність регіональної мовної групи на певній території визначається на підставі даних Всеукраїнського перепису населення про мовний склад населення у розрізі адміністративно-територіальних одиниць (Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, селищ, сіл). Як уже зазначалося, за даними Всеукраїнського перепису 2001 р. русинами визнали себе 0,8 % населення Закарпатської області, що в більш ніж 10 разів менше, ніж потрібно для застосування заходів, спрямованих на використання русинської мови в роботі місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, застосування і вивчення в державних і комунальних навчальних закладах, а також використання в інших сферах суспільного життя в межах і порядку, що визначаються згідно із Законом України «Про засади державної мовної політики».

Закон України «Про засади державної мовної політики» передбачає і право ініціювання питання щодо застосування заходів, спрямованих на використання регіональних мов або мов меншин, мешканцями території, на якій поширена ця мова. Відповідне рішення повинна ухвалити

місцева рада у разі збору підписів понад 10 % осіб, які мешкають на певній території, протягом 30 днів з моменту надходження підписних листів. За рішенням місцевої ради в окремих випадках, з урахуванням конкретної ситуації, заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин, можуть застосовуватися до мови, регіональна мовна група якої становить менше 10 відсотків населення відповідної території. Досі відповідні ініціативи активістами русинських організацій не реалізовані. Тож навіть згідно з нормами зазначеного Закону звинувачення на адресу влади у його порушенні є безпідставними.

Чергове звинувачення з боку представників русинських організацій полягає в тому, що національність русин не включена до переліку національностей у бланку Всеукраїнського перепису населення (при цьому немає і заборони вказувати національність, яка не зазначена в ньому, чим і скористалися ті, хто самоідентифікувався як русин). Однак складність питання саме і полягає в тому, що, як зазначалося, більшість русинів не відносить себе до національної меншини. Виходом із такої ситуації могла би стати подвійна самоідентифікація: етнос/субетнос — для прикладу: українець/русин. Подібним чином самоідентифікацію під час перепису населення запровадила Польща. Проте і в такому випадку національна самоідентифікація може бути лише одна. Тож відповідні звинувачення на адресу влади також видаються радше політичною спекуляцією.

Варто відзначити, що в русинському середовищі уже кілька років тривають гострі суперечки, які виливаються у взаємні звинувачення то в сепаратизмі, то у зраді інтересів русинів, то в роботі на користь іноземних спецслужб. Так, у березні 2015 р. російське інформгентство ТАСС, посилаючись на лідера підкарпатських русинів Петра Генка, повідомило, що у Мукачеві 14 березня відбувся З'їзд русинських організацій Закарпаття, на якому делегати вимагали «визнання своєї національності і автономії краю через діалог з Києвом». Натомість голова Народної Ради русинів Закарпаття (яка начебто об'єднує 90 % русинських організацій, що офіційно діють в Україні) Євген Жупан заявив, що русини Закарпаття жодного з'їзду 14 березня не проводили, звернень чи заяв не ухвалювали і автономії не вимагали [10]. Із подібною заявою виступив і тодішній радник голови СБУ М. Лубківський, який у повідомленні на своїй сторінці у *Facebook*

наголосив, що «русинський з'їзд на Закарпатті» є чистим фейком, або примітивною вигадкою московських пропагандистів [11].

Дещо згодом, у травні 2015 р., лідери русинських організацій М. Бобинець (Крайове товариство підкарпатських русинів, представник у Світовій раді русинів), Ю. Продан (обласне Товариство ім. О. Духновича) та М. Староста (Народна Рада Підкарпатської Русі) у відповідь на анонсовану ЗМІ акцію під стінами Адміністрації Президента України із вимогами визнання русинів назвали її організатора А. Юрика «нікому не відомим у русинському русі» й наголосили, що «вели і будемо вести діалог із владою держави у правовому полі, але дана акція є провокацією, яка направлена на дестабілізацію в нашому краї» [12]. Подібні суперечливі тенденції у русинському русі та відсутність консолідованої позиції, на наше переконання, і є головною перешкодою на шляху відстоювання інтересів русинів та захисту їхніх політичних, культурних та інших прав як прав окремої спільноти.

Висновки

Активісти русинських організацій виступають за визнання русинів національною меншиною в Україні та звинувачують українську владу в порушенні їхніх прав і міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою під час ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Подібні заяви, на наше переконання, не мають під собою жодних підстав. По-перше, самоідентифікація «русин» є традиційною для жителів багатьох областей України, а не лише Закарпаття. При цьому більшість із них не вважає себе національною меншиною, а чітко самоідентифікується як українець. По-друге, і Конституція, й інші законодавчі акти України забороняють будь-яку дискримінацію за національною ознакою та гарантують усім громадянам рівні права, у тому числі національні й культурні. По-третє, під час ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин Законом України від 15.05.2003 р. русинська мова не була включена до переліку мов, на які поширюються положення Хартії, тож відповідних міжнародних зобов'язань щодо русинів після її ратифікації не виникло. По-четверте, Україна визнала русинів на законодавчому рівні законом «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 р., розширивши перелік регіональних мов або мов

меншин, до яких застосовуються заходи у контексті Європейської хартії регіональних мов або мов меншин і включивши до цього переліку й русинську мову. Цим було створено законодавчу колізію, оскільки тепер маємо два різні переліки регіональних мов або мов меншин. Однак навіть відповідно до норм Закону України «Про засади державної мовної політики» заходи, спрямовані на використання русинської мови, мають здійснюватися за умови, якщо кількість осіб – її носіїв становить 10 % і більше чисельності населення відповідної території (за даними Всеукраїнського перепису населення). По-п'яте, називаючи чисельність русинів у сотні тисяч лише на території Закарпаття, активісти руху не спромоглися зібрати підписи понад 10 % осіб, які мешкають на території області, щоб застосувати заходи, передбачені Законом України «Про засади державної мовної політики». По-шосте, апелюючи про необхідність ухвалення окремого нормативного акта щодо русинів на рівні держави, активісти русинського руху фактично вимагають надання

їм певних привілеїв, що суперечить як міжнародному праву, так і ст. 24 Конституції України та іншим законодавчим актам нашої держави.

Перспективи подальших розвідок

«Русинське питання» потребує подальшої уваги з точки зору як забезпечення прав людини в Україні, так і припинення будь-яких спекуляцій на цій проблемі та забезпечення дотримання чинного законодавства. Комплексне дослідження проблеми необхідне також з огляду на постійні зміни чинного законодавства України та його приведення у відповідність до міжнародних стандартів й узгодження із законодавством ЄС у контексті підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Список використаних джерел

1. *Мартин В.* Три года условно за посягательство на Украину [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/POLITICS/tri_goda_uslovno_za_posyagatelstvo_na_ukrainu.html
2. *Всеукраїнський перепис населення 2001* [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/>
3. *Визнання на державному рівні національності русин* [Електронний ресурс] / офіц. інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <https://petition.president.gov.ua/petition/13464>
4. *Декларація прав національностей України від 01.11.1991 р. № 1771-XII* // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 799.
5. *Конституція України від 28.06.1996 р.* [Електронний ресурс] / офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. *Закон України «Про національні меншини»*: від від 25.06.1992 р. № 2494-XII [Електронний ресурс] / офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>
7. *Європейська хартія регіональних мов або мов меншин* : (від 05.11.1992 р.) [Електронний ресурс] / офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014
8. *Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин»* від 15.05.2003 р. № 802-IV [Електронний ресурс] / офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/802-15>
9. *Закон України «Про засади державної мовної політики»* від 03.07.2012 р. № 5029-VI [Електронний ресурс] / офіц. веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
10. *Форкош С.* Русини Закарпаття остаточно посварилися [Електронний ресурс] // ProZak. – Режим доступу : <http://prozak.info/Politika/Region/Rusini-Zakarpattya-ostatochno-posvarilisya>
11. *Рада русинів та СБУ спростовують інформацію про русинський з'їзд на Закарпатті* [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2015. – 14 березня. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/1055580-rada-rusiniv-ta-sbu-sprostovuyut-informatsiyu-pro-rusinskiy-zjzd-na-zakarpatti.html>
12. *Відкрита заява русинських організацій Закарпаття* [Електронний ресурс] // Новини Закарпаття. – 2015. – 22 травня. – Режим доступу : <http://www.transkarpatia.net/transkarpathia/actual/48909-vdkrita-zayava-rusinskih-organizacy-zakarpattya.html>

References

1. *Martyn, V.* Try hoda uslovno za posyahatel'stvo na Ukraynu [Three years of probation for assault on Ukraine]. *Zerkalo nedeli. Ukraina – Mirror of the week. Ukraine*. Retrieved from http://gazeta.zn.ua/POLITICS/tri_goda_uslovno_za_posyahatelstvo_na_ukrainu.html [in Ukrainian].
2. *Vseukrayins'kyy perepys naselennya 2001* [Population census in 2001]. Derzhavnyy komitet statystyky Ukrainy [State Statistics Committee of Ukraine]. Retrieved from <http://2001.ukrcensus.gov.ua/> [in Ukrainian].
3. *Vyznannya na derzhavnomu rivni natsional'nosti rusyn* [Recognition at the national level of Ruthenian nationality]. *Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezidenta Ukrainy – The official website of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://petition.president.gov.ua/petition/13464> [in Ukrainian].
4. *Deklaratsiya prav natsionalnostey Ukrayiny vid 01.11.1991 r. № 1771-XII* [Declaration of the Rights of Nationalities of Ukraine 01.11.1991. No. 1771-XII]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – Information of the Supreme Council of Ukraine*, 53, article 799 [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiya Ukrainy vid 28.06.1996 r.* [Constitution of Ukraine from 28.06.1996.]. *Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Official web portal of Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
6. *Zakon Ukrainy «Pro natsional'ni menshyny» vid 25.06.1992 r. № 2494-XII* [Law of Ukraine «On the national minorities» from 25.06.1992. No. 2494-XII] // *Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Official web portal of Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> [In Ukrainian].
7. *Yevropeys'ka khartiya rehional'nykh mov abo mov menshyn* [European Charter for Regional or Minority Languages]. (05.11.1992). *Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Official web portal of Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014 [in Ukrainian].
8. *Zakon Ukrayiny «Pro ratyfikatsiyu Yevropeyskoyi khartiyyi rehionalnykh mov abo mov menshyn» vid 15.05.2003 r. № 802-IV* [Law of Ukraine «On ratification of the European Charter for Regional or Minority Languages» No. 802-IV]. *Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Official web portal Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/802-15> [in Ukrainian].
9. *Zakon Ukrayiny «Pro zasady derzhavnoyi movnoyi polityky : vid 03.07.2012 r. №5029-VI* [Law of Ukraine «On the Principles of State Language Policy» №5029-VI] // *Ofitsiyyny veb-portal Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Official web portal Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [in Ukrainian].
10. *Forkosh, S.* Rusyny Zakarpattya ostatechno posvarylysia [Ruthenians of Transcarpathia finally quarreled]. *ProZak*. Retrieved from <http://prozak.info/Politika/Region/Rusini-Zakarpattya-ostatochno-posvarilisia> [in Ukrainian].
11. *Rada rusyniv ta SBU sprostovuiut' informatsiyu pro rusyns'kyy z'yizd na Zakarpatti* [The Council of Ruthenians and SBU denies the information about Ruthenians congress in Transcarpathia]. (2015). *UNIАН*, March, 14. Retrieved from <http://www.unian.ua/politics/1055580-rada-rusiniv-ta-sbu-sprostovuyut-informatsiyu-pro-rusinskiy-zyizd-na-zakarpatti.html> [in Ukrainian].
12. *Vidkryta zaiava rusyns'kykh orhanizatsiy Zakarpattya* [Open application of Ruthenian organizations of Transcarpathia]. *Novyny Zakarpattya – Transcarpathia News*. Retrieved from <http://www.transcarpatia.net/transcarpathia/actual/48909-vdkrita-zayava-rusinskih-organizatsiy-zakarpattya.html> [in Ukrainian].